

DR. ANTE SEKULIĆ O KNJIZI MR. MILANE ČERNELIĆ “ULOGE I NAZIVI ODABRANIH SVATOVA U BUNJEVACA”

Ovo nažalost nije osvrtna na knjigu (što bi svakako trebalo učiniti), nego osvrtna na osvrtnu dr. Ante Sekulića na knjigu mr. Milane Černelić *“Uloge i nazivi odabranih svatova u Bunjevaca”* (Etnološki zavod Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1991.).

Gospodin dr. Ante Sekulić, i sam Bunjevac, podvrgnuo je žestokoj kritici spomenutu knjigu mr. Milane Černelić, i to u više navrata na Hrvatskome radiju sredinom 1992, pa u jednom meni nepoznatom časopisu (v. Sekulićevu bilješku br. 7 na str. 256. njegove ocjene u *Arhivskom vjesniku*), zatim u *Arhivskom vjesniku* 36/1993. i vjerojatno još ponegdje. Svaka knjiga, pa bio to i znanstveni rad, postaje objavljivanjem javno dobro i svatko ima pravo imati o njoj svoje mišljenje, tako i dr. Sekulić. Stvar je autora hoće li se osvrnuti na nepovoljne kritike ili ne. No ovdje je stvar malko drukčija. Dr. Sekulić naime u svojoj ocjeni u *Arhivskom vjesniku* (koju naziva *radom*, str. 255) proziva i nakladnika (Etnološki zavod, 255) i neke članove izdavačkoga savjeta (257; dr. Sekulić ga piše u navodnicima kao i sve što mu je zazorno, no u vrijeme kada je knjiga bila pripremana za tisak, izdavački su savjeti bili nuždan preduvjet za njezino financiranje od strane tadašnje vlasti) i recenzente (*prof. dr. Vitomir Belaj* i *prof. dr. Milovan Gavazzi*, 267), imputirajući im, da su svojom suglasnošću omogućili izlaženje knjige koja u sebi nosi *sablasne misli, prosudbe i zablude* (255).

Ta je ocjena imala odjeka i u široj javnosti, pa je npr. u *Glasu koncila*, br. 22 od 29. svibnja 1994., neki A. B. napisao, prikazujući navedeni broj *Arhivskog vjesnika*: *U djelu “Recenzije i prikazi” ističemo podrobnju i savjesnu analizu što ju je argumentirano proveo Ante Sekulić o knjizi Milane Černelić “Uloge i nazivi odabranih svatova u Bunjevaca”, koju je izdao Etnološki zavod Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (Zagreb, 1991), a financiralo (nažalost) Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske. Najveću zamjerku knjizi autor recenzije nalazi u činjenici što M. Černelić ne poznaje podrijetlo narodne skupine koju nazivamo Bunjevcima, ili bolje, prihvaća mišljenje nekih srpskih pisaca po kojem su bunjevački Hrvati “Srbi katoličke vere”*), nije mi preostalo drugo nego uzvratiti, ne sebe radi, već pokojnoga prof. Gavazzija, koji to sam više ne može.

Poznajem i cijenim dr. Sekulića ne samo kao razložna, gotovo pedantna znanstvenika, nego i poštena čovjeka koji je radi svojih uvjerenja koješta pretrpio za prošle vlasti. Zato me njegov žestoki napad na mr. Milanu Černelić i više no zbunio. Što joj on to predbacuje? Popis zamjerki je zavidan. Tako npr. dr. Sekulića smeta što *nema potpisa službenika koji je odlučio o „financiranju“, pa nema niti službenoga broja.* (255; dr. Sekulić ima pravo, ali što će mu to? Ako baš želi, dokument nije tajna: to je Ugovor sklopljen s ondašnjim SIZ-om znanosti SRH, br. 4060-1-90 od 28.6.1990, a dodatna sredstva doznačilo je Ministarstvo znanosti nalogom br. 091-2 od 4.10.1991. Ako pak želi vidjeti potpis, neka dođe pogledati u spise);

— zatim zamjera Černelićevoj da *ne imenuje selo, naselje svoga djetinjstva* (256; zar nije dovoljno reći, da je iz Bačke? No ako se baš mora, evo: to je Bezdán. No ni dr. Sekulić nije, čini mi se, u svome „radu“ naveo gdje je rođen i gdje je proveo djetinjstvo. Ali što je time dobiveno u razjašnjavanju pitanja o bunjevačkim svatovskim časticima?);

— da nije navela autora sintagme *umjesto predgovora* (257; a zna li možda dr. Sekulić, tko je to prvi izmislio?) što doduše, *nije zamjerka* (a zašto onda zabada?);

— da je *neobično što Milana Černelić bez ikakve isprike i tumačenja uključuje članke i rasprave o*

Šokcima koje su napisali Stjepan Bartolović (što li mu je skrivio moj jadni tetak Stipan?), Marin Radičev, Antun Kesejić (256). Nije mi nipošto jasno zašto bi se etnolog morao ispričavati kada uvodi u raspravu relevantnu poredbenu građu. Upravo suprotno: objašnjenje bi bilo potrebno da to nije bilo učinjeno;

— da npr. spominje i *odvjetnika Ljudevita Vidakovića*, i to zato što je ovaj *ostavio... objelodanjeni članak u somborskim Dometima u kojemu niječe đendeški (Gyöngös) ljetopis i krcat je zamjerki Ivanu Antunoviću, Istvánu Iványiju i Petru Pekiću*, našto da je upozorio i dr. Sekulić (257); dr. Sekulić je upozorio na Vidakovićev članak 1991., knjiga Milane Černelić je tada već bila dobrano u tisku. Metodički važno pitanje: ako se neki pisac već ne slaže s drugim u jednoj stvari, mora li to trećemu biti kriterij za odbacivanje njegovih podataka o nečemu posve četvrtome? Nota bene: Lj. V. je 1949. suđen kao „antidržavni [= hrvatski] element“ na 10 godina (dr. Sekuliću je to poznato!), a jednom kasnije je, radi pjevanja nekih „nepoćudnih“, a nama dragih Zajčevih arija u kući Černelićevih, bilo gužve koja je srećom prošla bez posljedica. Njegovo je hrvatstvo neupitno. Zašto Lj. V. smeta dr. Sekuliću, nije pravo jasno;

— da *autorica ne rabi, izbjegava svojim „Bunjevcima“ pridodati hrvatsku atribuciju... A želio sam! Silno sam želio.* (256). Ta primjedba doista stoji, no hrvatstvo naših Bunjevaca je za hrvatsku etnološku struku, pa tako i za autoricu knjige, u tolikoj mjeri neupitno da nikome ni na kraj pameti ne pada da je još i dodatno dokazuje. Ako si smijem i ja dopustiti malo zlobe: to vječno dokazivanje poznatih stvari potrebno je samo onima koji možda sami u sebi još nisu načisto, jesu li Hrvati ili nešto drugo.... Je li to motiviralo Dr. Sekulića da ovako oštro, neargumentirano i emotivno napadne Černelićevu? *Želio bih to...* Treba međutim znati (a dr. Sekulić je znao) da je knjiga bila pripremljena za tisak još prije domovinskoga rata, i to za *subotičkog* izdavača, pa su sva ona *domišljanja*, kojima je morao pribjegavati i sam dr. Sekulić, bila su još uvijek „na snazi“;

— dalje, dr. Sekulić, pišući gotovo dosljedno riječ *porijeklo* (koju rabi Černelićeva) u navodnicima (a nije primjetio da je tu *hrvatsku* riječ upotrebljavao i Josip Andrić, kojega je pozvao protiv nje u pomoć na str. 257!), želi dati na znanje da je ona manje hrvatska od riječi *podrijetlo*, što bi je očito trebalo automatski diskvalificirati. Čak joj na str. 258. ne baš previše pošteno podmeće ekavski oblik: *Pisati o „porijeklu“ („poreku“) Bunjevaca...*

— da *ne zna (ili ne želi znati) za arhivsku građu o Bunjevcima...* (258; zaboga, a što je s popisom od preko stotinu arhivskih izvora na str. 226-229?). Dakako, svakome razumnom je jasno da Černelićeva nije dužna „htjeti znati“ za ono arhivsko gradivo u kojemu nema podataka o temi koju je obrađivala;

— da *nije nigdje zabilježeno kada i gdje se prvi put spominje etnik Bunjevac* (258; to stoji, ali što to govori o svatovskim častima?);

— da je rukopisna građa, upotrjebljena za knjigu, *ostala... nedostupna čitateljima, široj javnosti kojoj je dopušteno vjerovati ili uskratiti povjerenje.* (258; ovo je nepodopština: stručnjaci imaju mogućnost uvida u sve spomenute izvore za koje je Černelićeva savjesno navela gdje se čuvaju, a hoće li „šira javnost“ nekome „uskratiti povjerenje“ ovisi, nažalost, o manipuliranju tom javnošću kroz neargumentirane ili naopako argumentirane napade);

— da *ne bilježi građu s njemačkog, talijanskog, francuskog i slovačkog područja* (259; vidi ga sad: Černelićeva ne smije, s jedne strane, bez posebne isprike rabiti poredbeno gradivo mojega tetka koji je hrvatski Šokac, a s druge joj se zamjera što nije uključila gradivo s *njemačkog, talijanskog, francuskog i slovačkog područja*. A čime to može, molim lijepo, francusko etnografsko gradivo bolje osvjetliti bunjevačko od šokačkoga?);

— da u popisu literature nema radova onih autora koje bi očekivao dr. Sekulić (259; Černelićeva doista nije stavila u popis sve autore *koji su objelodanili svoje bilješke o bunjevačkom Hrvatima*, nego samo ona djela u kojima je našla gradivo ili razmišljanje o temi koju je obradila, tj. o ulozi svatovskih časnika);

— da doduše *Milana Černelić spominje Miju Mandića, Mišu Mandića, Maru Malagurski-Dorđević, Ivu Prčića, Katu Prčić i Ćenu Sarića, Gezu Sekelja, te Stjepana Velina...* ali ih se ne nalazi u tekstu *rasprave* (261). Da je kojim slučajem dr. Sekulić doista pri čitanju knjige koju je išao ocijeniti *iznimnom pozornošću*, podjednakom pozornošću tražio za činjenicama, vjerojatno mu ne bi na str. 163., gdje su navedeni izvori podacima za pojedina naselja, promakla imena G. Sekelja, K. Prčić, M. Dorđević Malagurske, I. Prčića, J. Sarića i Miše Mandića, te na str. 164. i Mije Mandića (a spominje ovdje i druge, njih ukupno 26, uključivši i dr. Sekulića). Ali čemu cjepidlačiti na sitnicama, kada je nakon teške kanonade iz najkrupnijih topova knjiga već gotovo uništena...

— da je propustila u tabele *uključiti svekrve, jetrve, diveruše, (j)enge* (265; žao mi je, ali *svekrve i jetrve* nisu svatovski časnici i nije ih se ni smjelo uključivati, a *diveruše i jenge* su uključene u tabelu na str. 210., samo ih treba htjeti vidjeti);

— jedan od najstrašnijih prigovora je, da je Černelićeva *izabrala svoj uzor: Jovana Erdeljanovića* (266), *Erdeljanovićevim mjerilima podvrgla je svoje bilješke* (267), *željela je u svojoj gorljivosti nadmašiti svoga uzor-znanstvenika Jovana Erdeljanovića* (262);

— da je u poglavlju „Pregled i kritika izvora“ *najslabije... prošao Ante Sekulić*, što se doduše *može zanemariti* (262), no bojim se da tu činjenicu dr. Sekulić ni malo nije zanemario, već da u njoj, a manje u svemu ostalome, leži ishodište Sekulićevih žučljivih napada.

Sada mi je dosta nabranjanja. Vratimo se na krunski argument, na tvrdnju da je mr. Milana Černelić *izabrala svoj uzor: Jovana Erdeljanovića* i sl. te pogledajmo kako stoji s time. Evo nekih od njezinih ocjena Erdeljanovićeve njige *O poreklu Bunjevaca* (1930): *...Erdeljanović zapravo manje-više rekapitulira i sažima raniju objavljenu građu o svadbenim običajima podunavskih Bunjevaca bez posebnog kritičkog osvrt...*; *Erdeljanović zanemaruje bitne činjenice...*; (str. 17); *Osnovna mana Erdeljanovićeve prikaza građe...*; *Erdeljanoviću nedostaje oprez...*; *...autor ih se ne drži [t.j. Erdeljanović svojih polazišta] u potpunosti...* (19); *Ovu drugu vrstu podataka ne možemo smatrati relevantnom...*; *Erdeljanović je propustio...*; *J. Erdeljanović u razmatranju primorsko-ličkih Bunjevaca nije uzео u obzir...*; (20); *Erdeljanovićеvo izjednačavanje... nije dovoljno dokumentirano; Erdeljanović je uzео u obzir samo...*; *Erdeljanović nije dosljedan ni u svojim razmatranjima...*; *Pritom ne vodi računa o razlici...*; *Osim toga zanemario je...* (21); *...Erdeljanović ne nalazi analogije... i krivo tumači...* (127); *...manjkavosti u Erdeljanovićevim zaključivanjima...*; *...glavna je njegova mana...* (128). Je li to dovoljno? Zar tako epigon hvali svojega *uzor-znanstvenika*?

Černelićeva je od nečega morala poći u izlaganju gradiva, i posve je prirodno da je za ishodište uzela dosad najcjelovitiji prikaz, a to je onaj Jovana Erdeljanovića, pa mislili mi o njemu što god nam drago. Pritom ga je, kao i sva ostala djela kojima se koristila, podvrgla prijeko potrebnomu heurističkom postupku. Mogla je, doduše, poći i od Sekulićeva prikaza bunjevačkih svadbenih običaja, no bojim se da bi onda gosp. Sekulić bio još manje zadovoljan. Erdeljanovićeve velikosrpske namjere su izvan svake sumnje. Njega će jednom, kada bude dovoljno raspoloživih istraživača, valjati obraditi i s te strane. Zasad imamo prečega posla. No isto tako je Erdeljanović bio etnolog koji je, uza sve zamjerke koje mu možemo izreći, i uza sve ljudske slabosti, znao svoj posao. Valja dobro razlikovati Erdeljanovićevu *etnografsku građu* od njegovih *političkih konstrukcija*. Qui bene distinguit, bene docet.

No dr. Sekulić ne razlikuje (ili točnije: ne želi ovom prilikom razlikovati, jer on to inače zna i može). Ne razlikuje npr. svoje želje od cilja autorice koju ocjenjuje. Černelićeva je krenula pisati posebnu, specijalnu raspravu o *Ulogama i nazivima odabranih svatova u Bunjevaca*, ne bi li vidjela može li to gradivo, dakako poredbeno predstavljeno (a s čime da ga poredi, ako ne sa susjednim skupinama?), unijeti barem trun svjetla više u zamršeno pitanje o podrijetlu Bunjevaca (da okrenem ost: je li moguće, da A. Sekulić doista *zna pouzdani odgovor o „porijeklu“ Bunjevaca?* bili bismo mu jako zahvalni za nj), a Sekulić joj predbacuje da nije napisala opću, generalnu sintetičku raspravu o podrijetlu Bunjevaca, da joj znanstveni rad *nije pridonio svijesti, poticaju hrvatskom puku na našem narodnom području* (262).

Ta ocjena zvuči teško, ali tako se ne ocjenjuju znanstveni radovi. No mogu dr. Sekulića umiriti: ne gledaju svi Bunjevci na ovu knjigu tako katastrofično kao on. Tako je npr. u *Glasi ravnice* (br. 43) objavio meni posve nepoznati gosp. Alojzije Poljaković, *običan čovjek* (što znači: ne čovjek od etnološke struke) ocjenu knjige mr. Milane Černelić, u kojoj je doslovce napisao: *Kod običnog čovjeka ona nesumnjivo budi ponos što pripada jednoj etničkoj skupini koja mora biti prilično brojna....* Ipak ne preporučam dr. Sekuliću da pročita Poljakovićev prikaz, jer će tu između ostaloga naći da on (A. S.) *upada u istu grešku kao i neki prethodnici (primjerice J. Erdeljanović) da se podacima koriste koliko im je potrebno za zaključke na kraju svoje knjige.* Horribile lectu...

Dr. Sekulić ne razlikuje etničko podrijetlo od svijesti o narodnoj pripadnosti. To, što se između 1930. i 1940. na raznim skupovima *glasno, jasno priznavalo hrvatsko podrijetlo i pripadnost hrvatskom narodu*, govori jako mnogo o nacionalnoj svijesti Bunjevaca, ali o njihovoj etnogenezi, koja se zbivala stoljećima ranije, ne govori ama baš ništa.

Ne razlikuje, kako sam pokazao, časti u svatovima od oznaka za vrstu i stupanj rođastva (vidi još i: *U svim, naime, našim sredinama za svadbenih svečanosti sudjeluju „časnici“: kum, stari svat, diver, zaova, svekar, svekrva i dr.* 258), a donosi smrtnu presudu knjizi u kojoj se raspravlja o svatovskim časnicima.

No odsudno za prosudbu Sekulićeve ocjene ove etnološke knjige o bunjevačkim svatovskim časnicima ipak je njegovo (ne)poznavanje etnologije. Vidi se to najljepše tamo gdje tvrdi da *M. Černelić nema širine kojom bi se doista upustila u „kulturno-historijskom smjeru“* (259), odnosno da *autorica temelji svoju kulturno-povijesnu usmjerenost...* (265). Možda je sukriv lektor knjige. *Kulturnohistorijski, kulturnopovijesni* (ovako pisano, a ne rastavljeno crticom) je stajajući pojam u etnologiji, a označava veoma jasno metodičko polazište koje je 1911. izložio Fritz Graebner u svojoj *Methode der Ethnologie* i nije do danas zastarjelo u povijesno usmjerenim etnološkim studijama. To nije široki pristup koji bi bio istodobno i *kulturni i povijesni*, nego ciljani pristup kulturnoj povijesti, i to povijesti one kulture o kojoj imamo premalo ili nikakve pisane podatke, pa zaključke moramo donositi iz samoga predmeta. Pojam *kulturnopovijesni, kulturnohistorijski* je vremenom promijenio sadržaj i devalvirao te bi možda bilo bolje ne upotrebljavati ga više, no boljega zasad nemamo. Ono što dr. Sekulić očekuje od kulturnopovijesno usmjerenih etnologa, naime da odlaze u širinu, a ne da se koncentriraju na točno određene pojave, nije kulturnopovijesno. *Ne sutor ultra crepidam*, znao je još stari Plaut.

Ovo nesnalazjenje u pojmovima, potpomognuto pojačanim emocijama, dovelo je do zanimljivih i pomalo akrobatskih tvrdnji koje ne služe na čast ozbiljnu znanstveniku kao što je inače dr. Sekulić. On je očekivao da je *Milana Černelić posegnula za pitanjem uloge i nazivljem „odabranih svatova u Bunjevaca“ kako bi zadovoljila znanstvenu radoznalost i usporedbom pojedinosti u obdržavanju svadbenih običaja utvrdila zajedništvo bunjevačkih Hrvata s ostalim sunarodnjacima* (257). Da je

Černelićeva kao magistrandica krenula od unaprijed stvorena zaključka, pa ga onda iz „znanstvene radoznalosti“ pokušala utvrditi, ni dr. Milovan Gavazzi, ni ja, a vjerujem da ni dr. Palošija, ne bismo to prihvatili. U humanističkim bi se znanostima vazda trebalo ići od činjenica prema zaključcima, a ne obratno. Uostalom, ni dr. Sekulić ne radi drukčije, pa zašto to onda traži od Černelićeve?

Na str. 258. dr. Sekulić tvrdi: *Pisati o „porijeklu“ („poreklu“) Bunjevaca, poglavito o onima na rubnim našim narodnim područjima, na vjetrometini povijesnih zbivanja nije dopustivo, neoprostiva je zabluda i pogreška prema narodu i istini o njemu. Što je to? Zagovara li dr. Sekulić stvaranje novih tabu-tema? Zašto se ne bi smjelo pisati o Bunjercima? Ili je možda dr. Sekulić dobio monopol na to, a drugi ne smiju u njegov zabran?*

A što reći o slijedećoj izjavi: *Dužnost mi je zamjeriti M. Černelić što u njevoj knjizi nisam pročitao ni jednu ispravu, temeljitu raspravu koja bi nam osporila hrvatstvo (262). A, što sad? Čitavo vrijeme cekeće što Černelićeva dovoljno ne naglašava bunjevačko hrvatstvo, a sada mu je žao što nije donijela dokaze da Bunjevci nisu Hrvati! Može li mu se uopće ugoditi?*

Sve to bi bilo više smiješno no žalosno da dr. Sekulić nije krenuo i korak dalje. U uvodu svojega rada doslovce se usudio napisati: *Osobno ime autorice (Milana) nije poznato među ženskim imenima bunjevačko-šokačkih Hrvata u Podunavlju, obiteljsko pak (prezime) nisu zabilježili na spomenutom području Konstantin Kostić u Somboru, ni Živko Mandić u svojoj povijesti antroponima bunjevačkih Hrvata, niti Jovan Erdeljanović (vidi Pavle vraga, eto ti odjednom Erdeljanovića kao auktoriteta za Bunjevce!) u popisu prezimena... (255). Aluzija na nehrvatsko (valja da srpsko) podrijetlo mr. Milane Černelić više je nego očita. Je li to kriterij za ocjenjivanje znanstvenoga rada? Je li to kršćanski kriterij?*

Milana doista nije uobičajeno hrvatsko ime, no Milana Černelić je ipak po majci Bunjevka, i to gospićka Bunjevka iz plemena Zubčića. To je bilo jednim od razloga da joj nije bilo uputno odlaziti na terenski rad među ličke Bunjevce, što joj je dr. Sekulić predbacio na barem dva mjesta. Otac joj je, domobranski časnik, rođen u (hrvatskim) Golubincima, rodom i osjećajem Hrvat, dospio nakon „oslobođenja“ u srijemsku „metropolu“, u kaznionicu u Mitrovici. Ime je pak dobila po djedu Milanu kojega su joj ubili „oslobodioci“ Gospića (zaklali su ga 6. travnja 1945.), i ujaku Milanu, hrvatskome časniku, koji se nije vratio s hrvatskoga križnog puta (kao ni brat mu Tomislav, kojemu je bilo svega 15 godina). Mene je stid pred Milanom zbog ovoga podmetanja, ako nije gosp. Sekulića.

Nije mi dokraja jasno zašto je dr. Sekulić tako postupio. On naime dobro zna tko je Milana Černelić i odakle joj i ime i prezime, jer sam sam mu to naime ja rekao prije nego što je napisao svoj pamflet. Tim više *zbunjuju* neargumentiranost, nedosljednost i žestina njegova napada. Kao hrvatskoga znanstvenika me pak *zbunjuje* pokušaj ubacivanja rasističkih „argumenata“ (može li se to blaže ocijeniti?) u hrvatski znanstveni diskurz.

Dugo sam se skanjivao napisati ovaj *osvrt na osvrt*. Mislio sam da će Sekulićev poziv na linč: *[o mislima u knjizi] bi trebalo raspravljati odlučnije, jasnije i opsežnije, ne samo u znanstvenim ustanovama, na učenim skupovima nego također na društvenim zborovima... (255; istaknuo V.B.)* postupno utihnuti. No budući da on nastavlja sa svojim napadima čak i u jednomu veoma visokom odboru, onda mi je, čini mi se, dužnost iznijeti i moje retke u javnost. Izbor između časti i poštenja s jedne te prijateljstva s druge strane težak je, ali posve izvjestan. Žao mi je.

*Dr. sci. Vitomir Belaj, red. prof.,
pročelnik Odsjeka za etnologiju*